

unius semper est corruptio alterius. Dixit tamen non omnino perire, quia virtute manent.

54. *Elementi descriptio explicatur.* — Ad secundum responderi potest primo, definitionem illam elementi non convenire his simplicibus corporibus, quæ communiter elementa dicuntur, sed primis principiis, ex quibus res naturalis componitur. Cui sententiæ favet Averroes, § Metaph., com. 4, dicens materiam primam esse proprie elementum, corpora vero simplicia non nisi hominum opinione; nam quia antiqui philosophi non cognoverunt aliam materiam, nisi hæc simplicia corpora, ideo illa appellarunt elementa. Atque ita Aristoteles, 2 lib. de Partib. animal., cap. 1, non vocat absolute elementa, sed quæ nonnulli elementa appellant; et eodem modo loquitur 2 de Generat., cap. 1, et aliis locis. Et potest hoc confirmari ex illa particula definitionis elementi, scilicet, esse *id, ex quo primo aliquid componitur*. At hæc corpora non sunt ex quibus primo aliquid componitur, cum ipsa sint ex aliis prioribus composita. Item Aristoteles, *ibid.*, ait elementum debere esse quid indivisibile; hæc autem corpora non sunt indivisibilia, ut constat. Et juxta hanc sententiam facile respondetur ad argumentum, non esse inconueniens illam particulam definitionis elementi, scilicet *quod insit*, non proprie convenire his corporibus, quia non sunt proprie elementa. Secundo, ne in voce tantum hæerere videamur, admittimus his corporibus proprie convenire nomen et definitionem elementi; imo D. Thom., § Metaph., lect. 4, vult illa proprius esse elementa quam materiam vel formam. Nam vult de ratione elementi esse ut sit directe et proprie in aliqua specie. Quod tamen non video, cur ad proprietatem illius vocis pertineat, et non sufficiat elementum esse in sua specie partiale, vel incompletum quid. Itaque elementum latine idem videtur esse quod principium alicujus rei, quod in suo ordine est primum in compositione, et ultimum in resolutione, et ideo etiam de ratione elementi est quod sit indivisibile, non simpliciter, et omni modo, sed in suo ordine et latitudine. Et similiter de ratione elementi est ut insit non semper formaliter, nec semper virtute tantum, sed modo accommodato suæ compositioni. Sic igitur quatuor elementa vere participant rationem elementi, quia in eo genere compositionis, quo unum corpus potest ex multis corporibus constari, illa sunt prima.

quia non constant ex aliis corporibus, et ex illis constant reliqua. Et similiter sunt simplicia et indivisibilia, quia non sunt in plura corpora resolubilia. Denique etiam insunt eo modo qui necessarius est ad illud genus compositionis, quæ fit per misionem. Et ita Aristoteles, 3 de Cælo, cap. 3, expresse ponit sub disjunctione in descriptione elementi, *quod insit potentia aut actu*.

55. *Elementi nomen proprie convenit materię primæ. — Nonnunquam formæ tributum.* — Unde non obstat quod materia prima sit prior his corporibus, et formaliter insit seu maneat in suo composito; nam inde solum fit, materiam etiam vere ac proprie dici posse elementum, alia tamen ratione et fortasse priori, quatenus materia est prior in compositione, et simplicior, ut notavit D. Thomas, 3 de Cælo, lect. 8, ubi retractare videtur sententiam quam in § Metaph. tenuerat, ut notavit Soncin., § Metaph., post quæst. 9, circa text. 4 Aristot., qui etiam lib. 12, quæst. 27, ad 1, addit formam posse dici elementum, et ita eam nominat Aristot., lib. 12 Metaph., cap. 4; et D. Thom., cit. loco. Nam, licet nomen elementi præcipue videatur tribui principio materiali, ut patet ex communi usu, et ex proprietate illius particulæ definitionis, *ex quo fit aliquid*, tamen, latius loquendo, ad quamcunque partem extenditur; sicut etiam dicitur totum componi ex suis partibus, tam formali quam materiali. Imo hæc ratione partes quælibet, si absolute sub communi ratione partium considerentur, dicuntur habere rationem materiæ respectu totius. Hæc ergo ratione, quælibet pars, si in suo ordine sit prima et indivisibilis, elementum dici potest.

56. Ex quo sequitur, ut ad aliam partem argumenti respondeamus, non esse de ratione elementi ut compositum seu mistum in illud ita resolvi possit, ut reipsa elementum sit conservabile separatim ab elementato; hoc enim modo non potest omne compositum naturale resolvi in materiam et formam. Et pari ratione, non est necesse quod mistum sit insolubile in eadem numero elementa, ex quibus fortasse mistum fuit, sed satis est quod in similia resolvatur, quod interdum accidit, si causæ efficientes sint accommodatæ et propinquæ ad eam resolutionem faciendam; sæpe vero non ita fit, sed mistum totum convertitur in aliquod elementum, præsertim in terram. Quocirca, licet vera esset experientia, quæ in argumento affertur, nihil conclu-

deret, quia non est necesse ea, quæ videntur ex ligno fieri, cum comburitur, in eo formaliter præcessisse, sed virtute secundum aliquam minus remotam dispositionem, ratione ejus illa omnia de novo generantur; re tamen vera illa non sunt elementa, sed mista imperfecta, quia nec fumus est aer, nec cinis, terra.

57. *In mistis corporibus imbibita interdum minora corpuscula.* — Adde etiam, in his corporibus mistis sæpe esse plures substantias accidentaliter permistas per poros vel per divisionem et interpositionem partium, quæ substantiæ postea per actionem alicujus agentis non tam generantur de novo quam secernuntur, ut fit in concoctione vini, et in corruptione sanguinis extra venas, et fortasse ita etiam accidit in illa actione ignis in lignum, quamvis accidere etiam possit ut non eadem substantiæ, quæ ibi erant, secernantur, sed aliæ, quæ ex illis facile generantur juxta diversas earum dispositiones. Hæc autem substantiarum permistio non refert ad rem de qua agimus, quia, licet ibi sint plures formæ, sunt tamen in diversis materiis, et diversa composita conficiunt, quamvis localiter conjuncta.

58. *Qualiter mistum moveatur ab elemento prædominante.* — Nec denique hinc sequitur, quod in eo argumento inferebatur, unum elementum resolvi in aliud, aut constare ex alio; nam, licet aqua conveniat cum aere in humiditate, non tamen habet illam participatam ab aere, sed ex se, et ex sua simplici natura. Cum vero per calefactionem vapor humidus exhalatur ab aqua, non resolvitur aqua in aerem; nam ille vapor non est aer, sed quoddam mistum imperfectum; quando vero contingit aquam transmutari in aerem, non est resolutio in miscibilia, sed quædam generatio et corruptio. Unde longe aliter sunt elementa in misto, quam unum elementum in alio; nam hoc est verum solum in potentia passiva; illud vero non tantum hoc modo, sed etiam virtute, et participatione quadam potentiæ activæ; hoc enim modo intelligendus est Aristoteles cum ait elementa esse in misto, actu, vel potentia. Et hinc etiam patet solutio ad tertium testimonium. Nam, ut mistum moveatur motu elementi prædominantis, satis est quod in virtute illud contineat, plusque de qualitatibus ejus participet quam alterius. Denique elementa dicuntur materia misti transiens formaliter, virtute autem manens. Unde idem Aristoteles,

2 de Generat., c. 5, negat elementa esse materiam rerum naturalium: *Nam si aer (inquit) remaneret, non generatio, sed alteratio foret*. Constat igitur, propter dispositionem unius formæ ad aliam, non contingere unquam plures substantiales formas in eadem materia conjungi.

An duæ formæ non subordinatæ possint simul eandem materiam informare.

59. *Potest divinitus materia informari duabus formis.* — Supererat dicendum de tertio modo fingendi duas formas substantiales in eadem materia sine ulla habitudine inter se, aut respectu alicujus tertiæ formæ ad quam disponant, sed per solam concomitantiam accidentalem, ut se habent albedo et dulcedo in eodem subjecto. Sed in hoc modo impugnando immorari non est necesse; primo, quia nullam invenio in hac re opinionem; nullus enim philosophus (quod ego sciam) hactenus dixit posse hoc modo et naturaliter duas formas substantiales simul informare eandem materiam. Dico autem *naturaliter*, quia de potentia absoluta non existimo implicare contradictionem, sive illa materia in diversis locis cum diversis formis ponatur, quod fieri posse alibi ostendi¹, sive in eodem loco utramque formam habeat; unitas enim loci non addit specialem repugnantiam. Secundo, quia ex illis formis simul existentibus in eadem materia, revera non componeretur una essentia, neque una substantia, quia neque una forma esset de essentia compositi ex materia et alia forma, neque e converso. Unde, si fingamus unam esse formam auri, et aliam ligni, neque lignum esset aurum, neque aurum lignum, quia formæ essentialiter diversæ non prædicantur de se invicem, etiam in concreto, nisi ratione ejusdem suppositi, in quo conveniant; illæ autem formæ non convenirent in eodem supposito, sed tantum in eadem materia, cum qua sicut diversas naturas, ita et diversa composita conficerent, secludo alia miracula. Unde, licet materia posset dici informata forma ligni et auri, tamen lignum non esset aurum, quia lignum non est materia, neque aurum est materia. Atque ita, etiam admissio illo casu, non darentur duæ causæ formales unius effectus, quod nos nunc inquirimus, sed unaquæque constitueret suum effectum,

¹ 3 tom. tertiæ p., disp. 48, sect. 3.

qui tantum haberet unam causam formalem.

60. *Cur naturaliter non possit eadem materia pluribus substantialibus formis actuari simul.* — Hinc tamen intelligitur naturalis repugnantia, ob quam tales formæ non possunt simul informare talem materiam; quod enim una et eadem materia successive componat essentias etiam specie distinctas cum multis formis, non est inconueniens, imo naturaliter accidit, quia ipsa est indifferens ad quamcumque formam, et per quamcumque actuari potest. Quod vero eadem portio materia simul componat diversas essentias cum diversis formis, multis de causis repugnat naturis rerum. Primo, quia potentia materiae sufficienter est actuata per unam formam, et dependentia eius sufficienter est terminata. Secundo, quia formæ diversæ requirunt dispositiones naturaliter incompatibiles, quod est signum, etiam effectus naturales earum esse naturaliter incompatibiles. Tertio, quia materia deservit formæ ad suos naturales motus et actiones; non potest autem eadem materia simul ministrare formis distinctis, quæ naturales habent inclinationes diversas. Quarto, quia alias, si materia hoc modo posset esse sub distinctis formis, eadem ratione posset esse sub quacumque multitudine earum in infinitum, quia quæ sunt per accidens, in infinitum multiplicari possunt; nec potest major repugnantia in tribus quam in duobus assignari, et sic de quocumque numero. Hoc autem et per se est valde absurdum, et repugnat fini et institutioni materiae; sic enim esset inepta ad rerum generationes et corruptiones. Unde hoc ipsum, quod generatio unius naturaliter est corruptio alterius, satis declarat materiam esse naturaliter incapacem plurium formarum.

Vera sententia, et totius questionis conclusio.

61. Relinquitur ergo, verissimam esse sententiam asserentem unius substantiæ compositæ tantum esse unicam causam formalem, et in uno composito naturali, unicam tantum esse formam substantialem. Quam tenet D. Thomas, 1 p., q. 76, art. 4; et ibi Cajetan. et omnes Thomistæ; latissime Capreol., in 2, dist. 15; et Ferrar., 2 cont. Gent., c. 58; Soccin., 8 Metaphys., q. 7. Idem habet Gregor., in 2, dist. 17, q. 2; Ægid., 2 de Anim., q. 6, et tract. de Pluralitate formarum; Hervæ. etiam late, tractat. de Pluralit. formar.;

Marsil., 1 de Gener., quæst. 6. Ex Aristotele autem nihil de hac re expresse habemus; at vero ex principiis ejus clare colligitur hæc sententia; numquam enim tribuit naturali composito nisi unam formam, et hoc sensu assignat tria principia rei naturalis, materiam scilicet, privationem et formam; hac enim ratione ait, quoties generatur unum, corrumpi aliud, et e contrario; ait præterea formam substantialem esse proprium, per se, ac immediatum actum materiae, ideoque ex illis maxime fieri per se unum, ut sumitur ex 2 de Anim., text. 7, et 7 Metaph., text. 49.

62. Rationes autem facile sumi possunt ex dictis in impugnatione aliarum opinionum. Prima sumitur ex sufficiente partium enumeratione, quia in materia non possunt esse plures formæ essentialiter subordinatæ, ut actus et potentia, neque ordinatæ, ut dispositio et forma, neque etiam omnino per concomitantiam sine ullo ordine inter se; sed præter hos modos non potest excogitari alius; ergo nullo modo possunt plures causæ formales substantiales ad eundem effectum concurrere.

63. Secunda ratio sumitur ex sufficientia cujusvis formæ substantialis; nam quælibet forma substantialis necessario talis est, ut per se sola sufficiat ad constituendum unum substantiale suppositum, completum in aliqua ultima specie substantiæ; ergo non solum non requirit aliam formam concausantem illum effectum, verum etiam neque illam admittit potest. Antecedens constat ex dictis; nam probatum est omnem formam substantialem necessario debere esse constitutam in aliqua specie ultima substantialis formæ, et consequenter esse de ratione ejus, quod det esse simpliciter et completum usque ad rationem ultimam in genere substantiæ. Consequentia vero probatur, quia vel secunda forma adveniret composito, ut constituta priori forma, et immediate illud actuando, aut adveniret simul et quasi concomitanter ipsi materiae. Primum repugnat rationi formæ substantialis, quæ per se respicit potentiam substantialem; substantia autem completa non est jam in potentia substantiali, sed accidentali tantum; nam de illa maxime verum est, quod Aristoteles supra dixit, scilicet id, quod advenit enti in actu, non advenire per se, sed per accidens. Secundum autem repugnat tam ipsis formis substantialibus, quam capacitati materiae; illæ enim se-

cundum suas differentias específicas inter se repugnant; nam, hoc ipso quod unaquæque substantialis forma constituit substantialem naturam completam, ita determinat sibi materiam quam informat, et quasi trahit illam ad suum esse, ut non admittat in illa formam aliam substantialem, seu ejusdem ordinis. Materia item habet limitatam capacitatem et quasi vim causandi, ut simul non possit nisi unam substantialem formam sustinere, nec concurrere, nisi ad unam essentialiam componendam, quod etiam in materia cœlesti videre licet; estque id non minus necessarium in hac inferiori materia, quæ principium est corruptionis, quatenus ita subjacet uni formæ, ut eam necessario deserat, si aliam recipiat.

64. Tertia ratio principalis confici potest ex his quæ supra diximus ad probandum, dari in rebus naturalibus substantiales formas; potissimæ enim rationes, quibus ostenditur substantialis forma, in hoc nituntur, quod ad perfectam constitutionem naturalis entis necessarium est facultates omnes et operationes ejusdem entis in uno essentiali principio radicari, quam connexionem et radicationem ostendunt etiam ipsi naturales effectus, ut ibi deduximus; ergo pluralitas formarum est omnino aliena a constitutione naturæ. Neque est in tota natura aliquod indicium ad eam asserendam; nam subordinatio prædicatorum essentialium nullum est indicium, ut diximus; ideoque dixit Aristot., 2 de Anim., text. 31, posteriorem formam continere priores, quia quæ dat differentiam ultimam, dat etiam superiores. Multitudo etiam actionum, facultatum aut organorum, non solum non est indicium, verum potius requirit maxime formæ unitatem. Vicissitudo denique seu successio generationis et corruptionis eandem unitatem indicat et requirit; ergo nihil est quod dubitemus unam causam formalem ad unumquemque effectum naturalem sufficere. Neque contra hanc veritatem novæ objectiones occurrunt, quibus satisfacere necesse sit.

Non dari processum in infinitum in causis formalibus, ex dictis concluditur.

65. Atque ex his obiter resolvitur illa quæstio, quæ de causa formali moveri solet, an, scilicet, in hujusmodi genere causæ possit dari processus in infinitum. Nam, loquendo de propria causa formali physica, constat ex dictis nullum dari locum huic quæstioni; id

enim solum potest quæri, quando plures causæ ad eundem effectum concurrere possunt; nam ubi est unica causa, quis processus esse potest? Ostensum autem est causam formalem non posse esse nisi unicam; ergo in hac causa non habet locum quæstio de processu in infinitum. Deinde, hic processus esse solet, aut inter causas per se et essentialiter subordinatas, aut inter subordinatas per accidens; ostensum autem est, nullas substantiales formas esse per se subordinatas. Unde, qui illas distinguunt juxta ordinem prædicatorum essentialium, nonnihil difficultatis in hoc pati possunt; nam fortasse in his prædicatis non repugnat dari processum in infinitum, ut attingemus sectione sequenti; juxta nostram vero sententiam id nihil refert, quia existimamus hæc prædicata, in quocumque numero multiplicentur, non solum non requirere formas distinctas per se subordinatas, verum etiam non posse talia prædicata respectu ejusdem compositi sumi nisi ab una et eadem forma, ita ut non solum ex natura rei, sed etiam de potentia absoluta, non possint dari causæ formales hoc modo per se subordinatæ, quia non potest dari substantialis forma, quæ non sit in aliqua ultima specie talis formæ constituta, et consequenter quæ non essentialiter includat omnes superiores gradus talium formarum. Neque refert quod Aristoteles, 2 Metaph., cap. 2, ex eo probet non dari processum in infinitum in his formis, quod non detur processus in infinitum in prædicatis quidditativis, quia, licet ex illa negatione optime inferatur hæc negatio, non tamen ex opposita affirmatione opposita affirmatio, ut supra dictum est. Rursus, neque in hoc genere dantur causæ per accidens subordinatæ, quia etiam est ostensum non posse plures formas simul concurrere, etiam omnino per accidens, ad informandam eandem materiam. Quod si quis dicat posse dari processum in infinitum in formis sub eodem genere vel specie contentis, et eas vocet causas formales per accidens subordinatas, advertat necesse est, illas non esse causas unius et ejusdem effectus, sed unamquamque suum habere distinctum effectum; cum autem investigatur subordinatio causarum, respectu unius et ejusdem effectus intelligenda est, alioqui non est subordinatio, sed multiplicatio rerum, seu effectuum. Unde etiamsi per potentiam Dei absolutam in eadem materia multiplicarentur per accidens formæ, non esset ibi subordinatio cau-

sarum, quia, ut supra dixi, non constituerent unum et eundem effectum, sed diversos, et præterea nullum haberent inter se ordinem, sed omnino per accidens multiplicarentur. In hoc ergo genere causæ nullus est processus causarum, neque in infinitum, neque in aliquo numero finito.

Processus in infinitum a materiali causa excluditur.

66. Ex quo tandem intelligitur, multo minus esse posse processum in infinitum in materia, quia si esset, solum ex infinitate formarum oriri posset; nam, ut supra demonstratum est, necessario danda est una prima materia, quæ non sit in alio subjecto; hæc autem prima materia in unoquoque composito non potest esse nisi una, quia non potest una materia recipi in illa, cum hoc sit contra rationem materiæ primæ; neque etiam possunt plures materiæ conjungi in eodem composito, et informari eadem forma, nisi una earum alteri uniatur, ita ut ex utraque fiat una potentia, quod intelligi nullo modo potest; ergo in substantialibus materiis non solum non potest esse processus in infinitum, sed nec omnino ullus processus aut pluralitas ulla esse potest.

67. Quod si non sit sermo de materia prima, sed de proxima, aut intelligitur proxima substantialiter, et tanquam potentia immediate ac per se recipiens formam, aut intelligitur proxima accidentaliter, id est, ut affecta dispositionibus accommodatis ad formam. Priori modo revera solum materia prima per suam simplicem entitatem est etiam materia proxima ad quæcumque formam, et ita nullus est processus; solumque fingi posset, si inter primam materiam et ultimam substantialem formam intervenire aliquæ formæ substantiales, quarum una compararetur ad aliam, ut potentia proxima ad suum actum; hæc autem formæ non dantur, ut ostensum est, et quamvis darentur, non esset intelligibilis in eis infinitus progressus, tum quia infinita multitudo formarum non minus repugnat quam infinita multitudo in actu quorumvis entium; tum etiam quia necesse est dari aliquam formam primam, id est, primo informantem materiam; nam, cum materia ex se sit immediata potentia, necesse est ut immediate informetur per aliquam determinatam formam, alias nunquam inciperet informatio. Rursus ex parte alterius extremi necessarium est etiam dari ultimam for-

mam; alias nunquam finiretur informatio, neque res esset constituta in certa aliqua et determinata specie; ergo inter illa duo extrema non posset intercedere infinita multitudo formarum, quia unicuique necessario debet esse aliqua immediata, quæ comparetur ut proxima potentia, et actus. Omitto alias rationes, quas Aristoteles facit citato loco, quia res est clarior quam ut probatione indigeat.

68. Quod si loquamur de materia proxima ratione dispositionum accidentalium, eadem rationes probant in illis dispositionibus non posse procedi in infinitum, quia si inter se non sint subordinatæ, sed concomitanter se habentes, ut quatuor primæ qualitates, in eis non potest dari talis processus, solum quia non possunt simul esse qualitates actu infinitæ in multitudine, et multo minus potest finita forma illas postulare; si vero dispositiones sunt inter se subordinatæ, ut actus et potentia proxima, sicut quantitas et qualitas, procedit ratio facta de formis substantialibus, quod in eis necesse est dare primam et ultimam, alias neque inchoaretur, neque consummaretur dispositio; inter illa autem extrema non potest esse multitudo infinita. Neque est simile quod afferri potest de infinitis punctis contentis inter duo extrema, quia puncta solum sunt infinita in potentia, id est, constituentia cum partibus unam finitam quantitatem continuam; formarum autem multitudo esset actu infinita. Item, quia unum punctum non est immediatum alteri, et ita non possunt numerari omnia puncta media inter duo extrema¹; una autem forma, sive substantialis, sive accidentalis, si comparatur ad aliam ut potentia ad actum, necessario debet eam proxime respicere; nullo ergo modo esse potest processus in infinitum inter materiam et formam.

69. Procedunt autem rationes factæ de materia permanente, ex qua fit res, ita ut insit illi; Aristoteles autem, dicto loco secundi Metaphysicæ, etiam de causa materiali transiente loquitur, cum negat dari processum in infinitum in causis materialibus, quia si ex aqua generatur terra², et ex terra herba, et ex herba quippiam aliud, non proceditur in infinitum, sed fit circulus. Verumtamen, sive hic processus detur, sive non, nihil refert ad causalitatem, quia ille processus est mere per accidens; et ideo causalitati nihil

¹ Javell., 4 Metaph., quæst. 6

SECTIO XI.

Quid sit forma metaphysica, et quæ materia illi respondeat, quamque causalitatem habeat.

obstaret quod in infinitum tenderet. Quod si non tendit, solum est quia non dantur infinitæ species rerum generabilium, neque processus in infinitum in generationibus talium specierum, sed semper fit circulus et reditus ad eandem speciem. Quod aliqui putant necessario consequi ex eo quod quælibet ex his speciebus dicit limitatam perfectionem. Sed hoc nullum argumentum est, quia saltem divina virtute non repugnat species mistorum in infinitum multiplicari, etiamsi quælibet species finita sit, et de facto semper detur summa, et infima species sub illo genere contenta, licet de possibili fieri possit altera, vel perfectior omnibus factis, vel imperfectior omnibus. Alii dicunt, experientia constare non procedi in infinitum in generatione unius speciei ex alia, sed semper fieri reditum ad eandem speciem: de qua experientia valde dubito an sit nobis evidens; nam multa virtute cælorum, et concursu elementorum generantur fortasse de novo, quæ nos latent. Adde, D. Thomam, 3 part., q. 10, art. 3, dicere, in potentia creaturæ contineri infinita. Et loquitur de rebus substantialibus; nam de his dixerat non videre animam Christi infinita in actu. Unde explicando ibi illam locum, diximus posse intelligi tam de infinitis speciebus quam de infinitis individuis. Si ergo in potentia creaturæ continentur infinitæ species mistorum, non repugnabit in infinitum procedi in generationibus earum. Et fortasse Aristoteles dicto loco non repugnat; solum enim probat hunc processum non esse necessarium ad rerum causalitatem, quia generatio unius est corruptio alterius, et in hoc facile fit reflexio secundum speciem, licet non fiat secundum individuum. Nihilominus tamen probabilius videtur, naturaliter loquendo, esse statum in generationibus rerum secundum speciem, quia virtutes causarum naturalium finitæ sunt, et modi seu aspectus et concursus quibus applicantur, determinati sunt et finiti; et ideo, licet in absoluta potentia creaturæ contineantur infinita, si in rebus et causis creatis fiant omnes conditiones et misiones, quæ absolute fieri possunt, tamen de facto secundum ordinem universi tantum fieri possunt finitis modis, et ideo etiam verisimilius est in hoc processu dari statum ac terminum.

1. *In quavis compositione aliquid ut materia, et aliquid ut forma.*—Quoniam distinctio formæ in physicam et metaphysicam valde communis est, et quæ hactenus diximus, omnia in physicam formam conveniunt, videtur metaphysici negotii esse, nonnulla etiam de metaphysica forma dicere, quibus suppositis, quæ diximus, breviter poterunt expediri, quia hæc solum per analogiam et quasi metaphoram quamdam, forma nominatur. Est igitur advertendum ex dictis in superioribus, præter compositionem physicam ex materia et forma, esse aliam quæ illam imitatur; ex se tamen abstrahit a vera materia, et ideo metaphysica nominatur. Est autem hæc duplex, quantum ad præsens spectat, altera ex natura et supposito, altera ex genere et differentia; omitto eam, quæ est ex esse et essentia, quia obscurior est, et quantum ad præsens attinet, non intervenit in ea specialis aliqua ratio formæ, ut ex dicendis constabit. Deinde est considerandum in omni compositione, ut ex multis unum consurgere intelligatur, aliquid semper considerari ut materiam, et aliquid ut formam, tum quia compositio ex materia et forma est prima compositio realis, et maxime propria ac per se, et ideo per quamdam analogiam ad illam omnis alia compositio declaratur; tum etiam quia materia est quid informe et imperfectum, et inchoatio quædam, et quasi fundamentum naturæ; forma vero est quasi pulchritudo et perfectio ac consummatio naturæ; in omni autem compositione est aliquid quasi potentiale, quod est fundamentum et inchoatio rei, et aliquid, quod est terminus vel consummatio rei, et ideo semper aliquid consideratur ut materia, et aliquid ut forma. Quod adeo verum est, ut etiam in compositione ex partibus integrantibus, quæ maxime materialis esse videtur, semper una pars consideretur ut materia, et altera ut forma, quod clarius apparebit in rebus heterogeneis, ut in homine caput est veluti forma aliarum partium; et in artificialibus tectum, verbi gratia, est quasi forma ædificii; juxta quam analogiam distinguunt etiam Theologi materias et formas sacramentorum. Et in rebus homogeneis, ubi inter partes non potest distingui illa diversa habi-

tudo, propter earum similitudinem et uniformitatem, omnes partes dicuntur esse materia totius, compositum autem comparari ut forma ad singulas partes. In quibus omnibus non intercedit specialis causalitas, sed solatio unio cum analogia et proportione ad materiam et formam.

2. Ex his ergo intelligitur formam metaphysicam in genere vocari, quæ in compositione metaphysica constituit essentialiter rem ipsam, vel complet aut actuat essentiam rei; nec potest aliter describi hæc forma, ita in communi sumpta. Est autem discrimen inter duas compositiones metaphysicas supra dictas, quod prior, scilicet, ex natura et supposito, est compositio rei (in creaturis loquimur), id est, ex iis quæ in re ipsa aliquo modo actu distinguuntur, ut sunt natura et subsistentia, de quibus diffuse infra tractabimus; posterior vero est compositio rationis, quia ejus extrema in re non distinguuntur actu, sed ratione tantum, ut in superioribus visum est. Est etiam alia differentia, quod in priori compositione unum extremum est tota essentia rei, aliud vero non spectat intrinsece ad essentiam, sed est terminus aut modus essentia; in alia vero compositione utrumque extremum est essentialiter, et neutrum dicit totam essentiam rei explicite seu actualiter, licet confuse totam illam includere possit. Unde fit ut prior dici etiam soleat forma totalis, realis ac propriissime metaphysica; posterior vero magis est forma secundum rationem, et ideo non tantum metaphysica, sed etiam logica appellari potest.

Formæ metaphysicæ essentia ostenditur.

3. *Forma metaphysica est tota rei essentia.* — Dicendum est ergo primo formam proprie metaphysicam, quæ est forma totius, nihil aliud esse quam totam rei substantialis essentiam, quam etiam integram naturam rei appellamus, quæ non dicitur forma, eo quod specialiter exerceat propriam causalitatem formæ, sed quia rem essentialiter constituit per seipsam. Declaro et probo singula; nam in homine, verbi gratia, hæc forma totius dicitur esse humanitas, quæ cum ex materia et forma hominis constet, totam essentiam hominis dicit; id enim quod homo addit humanitati, non est de essentia hominis, ut infra dicemus tractando de subsistentia, et in mysterio Incarnationis breviter patet; nam in Christo est tota essentia hominis, quamvis

non sit humana subsistentia creata. Præterea, hæc forma totius non tantum in rebus materialibus, sed etiam in spiritualibus reperitur; imo non solum in rebus creatis, sed etiam in Deo ipso a nobis consideratur; concipimus enim Deitatem ut formam essentialiter constituentem Deum, et quodlibet suppositum divinum, quatenus hic Deus est; quanquam illi sit proprium in re ipsa non distingui ab eo de cujus essentia est; in quo deficit ab ea ratione formæ, quam essentia habet in rebus creatis, quia illa non pertinet ad perfectionem simpliciter, sed imperfectionem includit; ergo hæc forma in rebus immaterialibus nihil aliud esse potest quam earum essentia. In materialibus autem differt hæc forma totius a forma physica et partiali, ut constat ex communi usu harum vocum, et ex ipsa distinctione formæ physicæ a metaphysica; non differt autem nisi quia forma totius dicit totam naturam compositam ex materia et forma, forma autem physica solum dicit partem formalem; ergo hæc forma metaphysica etiam in his rebus dicit totam essentiam earum. Quia, ut infra ostendemus in disputatione de substantia materiali, etiam materia est de essentia hujus substantiæ, et ita natura composita ex materia et forma est tota essentia ejus; atque ita patet prima pars conclusionis.

4. *Forma metaphysica naturæ nomine insignitur.* — Quod vero hæc forma metaphysica soleat naturæ nomine propriissime appellari, constat primo ex usu; sic enim tribuimus etiam Deo naturam divinam, intelligentiis angelicam, hominibus humanam, et sic de cæteris rebus. Deinde hoc modo distinguimus naturam a supposito, vel ex natura rei, ut in substantiis creatis, vel ratione tantum, ut in divina; atque hoc modo dicimus naturam in Deo non generare, sed suppositum, et Verbum divinum assumpsisse naturam, non personam humanam. Item, unaquæque res per suam naturam habet quod talis sit, et quod essentialiter distinguatur ab aliis; ergo natura rei substantialis adæquate (ut ita dicam) est ipsa totalis forma, qua talis est essentialiter. Denique natura, ut communiter censetur, dicit ordinem ad operationem, in quo solum differt ab essentia, quod essentia nomen sumptum est ex ordine ad esse, nomen autem naturæ sumptum est ex ordine ad operationem; natura enim dicta est quasi aliquid nasci faciat; unde dicitur natura non esse otiosa, et esse rerum opifex, et nihil facere frustra, etc.

Unde etiam Theologi¹ dicunt facultates et operationes multiplicari multiplicatis naturis. Primum autem et adæquatum principium principale operationum in unaquaque re est essentia ejus; quod in rebus immaterialibus manifestum est; in rebus autem materialibus videtur esse forma principium operandi, quod est principium formale et activum; tamen, quia materia in suo genere aliquo etiam modo concurrat, præsertim ad naturales et intrinsecos motus, vel actus, ideo dixi, adæquatum principium primum et radicale esse uniuscujusque rei essentiam; ergo ipsamet essentia et forma totius idem est, quod uniuscujusque rei natura.

5. *Etymologia nominis natura, et varia significata illius.* — Scio Aristot., 5 Metaph., c. 4, varias assignare significationes hujus nominis natura, et inter eas ultimo loco ponere eam, qua significat rei substantiam vel essentiam, quam dicit esse translationem ab alia significatione, qua natura significat formam, quæ est terminus generationis. Et in 2 Phys., c. 4. rationem naturæ ad solum primum principium intrinsecum motus coarctat, et inde solet ens naturale de solis substantiis materialibus dici. Existimo tamen hæc esse intelligenda de hac voce natura, quantum ad ejus impositionem, non vero quantum ad rem significatam; hæc enim valde distincta esse solent in his nominibus analogis, ut recte notavit D. Thomas, 1 p., quæst. 13, art. 6. Quantum ergo ad vocis impositionem, verisimile est hanc vocem prius significasse alia, quæ Aristoteles ibi numerat, ut, verbi gratia, generationem naturalem, et præsertim ortum seu nativitatem viventium; dicitur enim natura quasi nascitura, et inde derivari potuit vox ad significanda intrinseca principia rei genitæ, scilicet materiam et formam. Vel, ut D. Thomas ait, 1 part., quæst. 29, art. 1, ad 4, quia nativitas viventium est a principio intrinseco, ideo derivata est hæc vox ad significandum primum principium intrinsecum motus, quod est materia et forma. Et quia per formam completur essentia rei, tandem derivata est illa vox ad significandam rei essentiam. Et quia antiqui philosophi, qui disputabant de natura, non cognoscebant alias substantias nisi materiales, ideo illis solis tribuebant naturam, et inde peculiariter obtinuerunt nomen entium naturalium.

¹ Vide Damasc., lib. 3 de Fid., c. 13, 14 et 15.

6. At vero, si rem significatam spectemus, et de hac voce metaphysice potius quam physice loquamur, hæc vox absolute et principaliter significat essentiam simpliciter et integram uniuscujusque rei, prout per modum formæ totalis significatur. Et in rebus immaterialibus simplex est; in materialibus autem est composita ex materia et forma, quia nec materia, nec forma est integra rei natura, sed partialis; integra vero rei natura est composita ex utraque; et ideo merito forma totalis metaphysice dicitur. Accidentia vero, sicut non habent essentiam simpliciter, ita nec naturam accidentalem, et proprius dicuntur esse secundum naturam, vel contra, aut præter naturam. Quapropter in accidentibus, ut infra videbitur, non habet proprie locum hæc ratio formæ totalis, de qua nunc agimus (loquor secundum rem, quidquid sit de possibili modo concipiendi nostro); et ratio est, quia accidens est forma quasi partialis et physica, unde in se est natura incompleta, et adeo imperfecta, ut non faciat unum per se, sed per accidens cum suo subjecto; et inde fit ut ex utroque non resultet una integra natura et forma totius, sicut ex materia et forma substantiali.

7. *An forma metaphysica aliquam causalitatem exerceat.* — Ultima denique pars conclusionis facile potest ex omnibus dictis probari, nam imprimis, cum hæc forma totius in rebus materialibus includat ipsam materiam primam, non potest propriam causalitatem formalem exercere, quæ consistit in actuando aliquo subjecto. Item in rebus immaterialibus, cum tota essentia sit simplex, et abstracta ab omni receptivo, non potest dici forma propter propriam causalitatem formalem. Et, si ex Theologia argumentari licet, humanitas Christi est forma metaphysica hujus hominis Christi, et tamen non est vera forma Verbi divini, habens veram causalitatem in illum, ratione cujus dicatur formaliter constituere hunc hominem. Et extendi potest argumentum ad quamlibet naturam respectu proprii suppositi; nam vel comparatur natura ad subsistentiam ipsam, vel ad compositum ex natura et subsistentia. Respectu subsistentiæ natura non habet causalitatem formalem, sed potius quasi materialem (omitto activam, de qua postea), quia subsistentia propria non comparatur ad naturam ut subjectum ejus, sed ut terminus ipsius. Unde potius subsistentia est aliquo modo actus naturæ, quam e converso. Item, quia subsistentia est modus